

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1658

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1658
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019
18 februari 2019

BÉATRIX DE CUSANCE [ANTWERPEN]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
6 JANUARI 1658
5564A

Vervolg op Béatrix' brief van 18 september 1657 (5556).

Samenvatting: Béatrix is bezorgd over het welzijn van Huygens, die haar lang niet heeft geschreven.

Door Huygens op 10 januari 1658 ontvangen uit handen van een bekende van Béatrix. Huygens' antwoord van eind januari 1658 is verloren gegaan. Béatrix antwoordde daarop op 7 februari 1658 (5570).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 9, dl. 1, map Béatrix de Lorraine, nr. 12: brief (dubbelvel, 18x23cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Huysman 2006, II, p. 42: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 42, p. 270: volledig (Nederlandse vertaling p. 143).

Naam: Diego Duarte.

¹Transcriptie

²À Monsieur

Monsieur de Zuilchim,

à La Haye.

---

³Ce 6 de l'an 1658.

Sy Monsieur Duarte ne m'avès asurer que vous vous portés mieux, je ceray très-en paine d'estre sy longtanps sans voir ung pety mot de vostre main. Je ne vous dirès point de mes nouvelle à cause que ce porteur vous en pourat dire tout le détail. Je vous conjure de luy vouloir estre favorable en la prière qu'il vous ferat, vous asurand que g'y prantre très-grande part est que ce cerat ung surcroy d'obligation à estre toujours,

vostre plus affectionnés est aquisse
Béatrix.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

te Den Haag.

---

6 januari 1658.

Als mijnheer [Diego] Duarte mij niet had verzekerd dat het u beter gaat, zou ik zeer bezorgd zijn omdat ik zo lang geen woordje van uw hand heb gezien. Ik vertel u verder geen nieuws over mij omdat bringer dezese u alle bijzonderheden kan meedelen. Ik bezweer u gunstig te willen reageren op het verzoek dat hij u zal doen,

---

¹

². Adres apograaf.

³. Ontvangstnotitie van Huygens: 'R 10 Januarii 1658'.

waarbij ik u verzeker dat ik daarbij zeer betrokken ben. Dit zou een reden te meer zijn voor de verplichting steeds te zijn,

uw toegewijde en togedane
Béatrix.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN UTRICIA OGLE [UTRECHT]
30 JANUARI 1658
5568

Samenvatting: Huygens zendt Utricia de *Pathodia* in een driestemmige zetting met basso continuo, in plaats van de begeleiding met theorbe.

Bijlage: ‘Pathodia’ (Huygens 1658; driestemmig met basso continuo).

Over een antwoord door Utricia is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 787: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 36, p. 31: volledig.

— Worp 5, nr. 5568, p. 300: onvolledig (<J’ay la memoire ... permis de me dire.>).

— Rasch 2007, nr. 5568, pp. 1013-1015: volledig, met Nederlandse vertaling.

Naam: William Swann.

Titels: *Pathodia*; *Benedic anima mea Domino* (Psalm 103/104).

Glossarium: air (lied); basse continue (basso continuo); récit; récitatif (recitatief); tiorbe (theorbe).

Transcriptie

À Madame Utrice Ogle, très-digne compagne du Chevalier G. Swanne.

30 Janvier 1658.

Madame,

J’ay la mémoire si récente du bon accueil qu’il vous a pleu faire à ces récits, quand je m’avançay à vous les produire sans autre appuy que d’un seul tiorbe, qu’à présent qu’ils paroissent en plus forte compagnie harmonique, le passé me faict espérer, que vous aurez la bonté de les recevoir pour le moins comme vous feriez de la viande reschauffée, que le ragoust d’une nouvelle sauce pourroit avoir déguisée et rendue supportable. Je vous en supplie humblement, et qu’il me soit tousjours permis de me dire, comme je le tesmoigneray tousjours, de l’estre par les effects de mes services, etc.

Titre

PSEAUMES
et autres Airs recitatifs,
à trois, aveq la Basse
continue,
par
Constantin Huygens
Chevalier, Seigneur de Zulichem,
de Zeelhem et en Monickelant
Premier Conseiller de Son Altesse,
Le Seigneur Prince d’Orange.

‘*Jucundum sit Ei eloquium meum:*

Ego verò delectabor in Domino.’

Psalm 103/104, vers 34.

Vertaling

Aan mevrouw Utricia Ogle, waardige levensgezellin van ridder William Swann.

30 januari 1658.

Mevrouw,

Ik heb de herinnering aan het goede onthaal dat u wilde geven aan die ¹solo-liederen, toen ik mij verstoutte ze voor u te maken zonder verdere ondersteuning dan een enkele theorbe, nog zo goed in mijn gedachten dat, nu deze zich laten zien met een uitgebreidere harmonische begeleiding, het verleden mij de hoop geeft dat u de goedheid zult hebben om ze op zijn minst zó te ontvangen als u zou doen met opgewarmd vlees dat door een nieuwe saus zou kunnen worden vermomd en draaglijk worden gemaakt. Ik vraag u dat nederig, en ook dat het mij altijd vergund moge zijn mij te noemen, zoals ik altijd zal getuigen te zijn vanwege mijn diensten, enz.

Titel:

PSALMEN
en andere recitatief-airs
voor drie stemmen met basso continuo
door
Constantijn Huygens,
ridder, heer van Zuilichem,
Zeelhem en Monnikenland,
eerste raad van Zijne Hoogheid
mijnheer de prins van Oranje.

‘Moge mijn overdenking Hem behagen;
Ik zal mij in den Here verheugen.’
Psalm 103/104, vers 34.

---

1. *Pathodia*.

[BEATRIX DE CUSANCE] (BRUSSEL)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
7 FEBRUARI [1658]
5570

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens van eind januari 1658.

Samenvatting: Béatrix meldt Huygens dat zij aan zijn verzoek inzake de koningin van Bohemen voldaan heeft en bij de bisschop van Antwerpen op bezoek is geweest, om te informeren naar de inhoud van de brief die deze aan Eduard van Bohemen heeft gestuurd. Zij roept verder Huygens' hulp in bij de procedure om het markizaat van Bergen-op-Zoom.

Zeker met Béatrix' brief van 8 februari 1658 (5570A) door een bekende van Béatrix naar Huygens gebracht. Huygens ontving de twee brieven echter pas in maart, die van 7 februari op 11 maart, die van 8 februari 1658 op 13 maart. (Eigenlijk zou men een gelijktijdige ontvangst verwachten.) Béatrix schreef opnieuw op 28 februari 1658 (5574), welke brief op 5 maart bij Huygens aankwam, vóór de brieven van 7 en 8 februari. Het postscriptum van Huygens' brief van 4 maart (5576) bevestigt de ontvangst van de brief van 28 februari. De onderhavige brief werd vermoedelijk door Huygens pas medio maart (verloren?) beantwoord.

Datering: Het jaartal blijkt uit Huygens' ontvangstnotitie.

Primaire bron: Den Haag, KHA, Inv. G1, nr. 9, dl. 1, map Béatrix de Lorraine, nrs. 13-14: brief (twee dubbelvellen, 15x21cm, abcd, e | h; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5570, pp. 300-301: onvolledig (<Il m'at respondu ... Reine de Boeme>), rest samengevat.

— Huysman 2006, II, pp. 42-43: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 43, pp. 270-271: volledig (Nederlandse vertaling pp. 143-145).

Namen: Marius Ambrosius Capello; Maria Elisabeth van den Bergh; Eduard van de Palts; Louise Hollandina van de Palts; Elisabeth Stuart; Willem III.

Plaatsen: Antwerpen; Bergen-op-Zoom.

Glossarium: chant (zang).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuligoum,

à La Haye.

---

¹Bruxelle, ce 7^m Févrie.

Je n'ay pas esté sy heurieuse que de recevoir les vostre at Anvers. Pour faire mieux la chose donc vous me parlés de la part de la Reine de Boème, à laquelle je voudrès randre tout le service qu'el désire de moy, estant dès longtanps sa très-humble servante, est avec tout les respect ay l'inclination du monde, je vous dirés donc que par bonheur Monsieur l'Esvesque d'Anvers ce treuve ysy, lequel j'ay esté treuvé ce matin, ausitôt que j'ay | b | resus les vostre, luy ayant dit ce que vous me mandés. Il m'at respondu que il n'avest rien escry au Prinse Esduard que de l'arrivés de Madame la Prinssese Louyse at Anvers, est de la joye qu'il avès de sa conversion, est du service qu'il luy randrès pendant sont séjours au Carmellite Angloisse à la ville d'Anvers. Ce sont les mesme mot qu'il m'at dit, ay que, sy l'on désire la copie de laditte lestre, qu'il l'a laiser à Anvers, est qu'il l'envoyerat ou me la donnerat, sy l'on veut, qu'il ne peut rien | c | dire davantage.

---

¹1. Ontvangstnotitie: 'R Hofwijck 11 Martii 58'.

J'ay bien veue que ledit Esvesque ay fort amy de la dame qui at donnés tant de displèsir à la Reine de Boème. Je suis très-marye de ne vous envoyer tout ce qu'el désire, car je voudrès de tout mon coeur contribués à sa consolation, la plaignan très-fort. Je vous conjure de l'en luy asurer, ay de mes très-humble respect. Pour vous, soyés tout persuadés que j'ay toutte la recongesansse ay l'estime pour vous que je doit, ay mesme toutte l'amitié pour | d | vos merveillieuse calités, ne pouvant jamais recongnettre assés celle que vous avés.

Pour moy ay ce que je vous ay voullut dire que vous pouvés bien faire pour moy assureé. C'est dant la conjuncture présente qu'il me sanble que l'on pouray me randre justisse sur mon droy au Marquisat, ay ainsy le faire avoir à Monsieur le Prinsse d'Orange, en me donnant ce qui at déjat estés proposés. Voyés sy Dieu ne donne pas assureé | e | les moyen de reparer toutte les injuste politique qui ont estés faicte contre moy, ay sy ce n'est pas me donnés lieux de vous voir bientôt à La Haye est à vostre agréable maison des chant.

Crayés que sy ce bonheurs m'arive vous congnestre combien je suis recongesante de bon offise que l'on me rand. Vous y pourrés beaucoup, coume ayant veue tout le passés, est ung pety espoir de nous là-desus avec vostre advis me réjouisses fort, surtout s'il y at aparance de vous aler voir.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

te Den Haag.

Brussel, 7 februari [1658].

Ik ben nog nooit zo gelukkig geweest als bij het ontvangen van uw ²brief in Antwerpen. Teneinde mijn best te doen voor de zaak, waarover u mij aanspreekt namens de ³koningin van Bohemen, aan wie ik iedere dienst wil bewijzen die zij van mij verlangt, omdat ik sedert lange tijd en met alle eerbied en genegenheid haar nederige dienaressen ben, deel ik u mede dat de ⁴bisschop van Antwerpen toevallig hier is, die ik, zodra ik uw brief had ontvangen, vanmorgen ben gaan opzoeken, en tegen wie ik heb gezegd wat u mij opdraagt. Hij heeft mij geantwoord dat hij aan prins Eduard [van Bohemen] alleen geschreven had over de aankomst van mevrouw de prinses Louise [Hollandina van de Palts] te Antwerpen, over de vreugde die hij gevoelde over haar bekeerling en over de dienst die hij haar zou bewijzen tijdens haar verblijf bij de Engelse Karmelietessen in de stad Antwerpen. Dit is woordelijk wat hij heeft gezegd en ook zei hij dat, als men het afschrift van bedoelde brief wenst, die hij in Antwerpen heeft achtergelaten, hij dat zal toezenden of aan mij geven, indien gewenst, [maar] dat hij er niets meer aan kan toevoegen.

Ik heb wel bemerkt dat deze bisschop zeer bevriend is met de ⁵dame die de koningin van Bohemen zoveel ongenoegen heeft berokkend. Ik betreur ten eerste dat ik u niet alles kan zenden wat zij verlangt, want ik zou van harte willen bijdragen aan haar vertroosting, omdat ik haar zeer beklaag. Ik verzoek u dringend haar hiervan te verzekeren, en ook van mijn nederige eerbied. Wat u aangaat, weet u ervan overtuigd dat ik jegens u alle dankbaarheid en achting gevoel die ik u verschuldigd ben en evenzeer alle vriendschappelijke gevoelens koester voor uw wonderbaarlijke kwaliteiten, aangezien ik nimmer de vriendschap genoeg kan waarderen, die u voor mij voelt.

Wat mij aangaat, wil ik u nog dit zeggen dat u beslist iets voor mij kunt doen. De huidige omstandigheden en de aanspraak waarmee men mij, naar het mij voorkomt, recht zou kunnen doen inzake mijn recht op het ⁶markizaat en die zo kunnen worden voorgedragen bij mijnheer de ⁷prins van Oranje, zodat mij wordt gegeven wat reeds is voorgesteld. Beziet u eens of God voorwaar geen middel schenkt om de politieke

---

2. Huygens aan Béatrix de Cusance, eind januari 1658 (verloren?).

3. Elisabeth Stuart, koningin van Bohemen.

4. Marius Ambrosius Capello.

5. Maria Elisabeth van den Bergh, prinses van Hohenzollern Hechlingen.

6. Bergen-op-Zoom.

7. Willem III.

onrechtvaardigheid te herstellen, die tegen mij is begaan en of mij geen aanleiding wordt gegeven om u binnenkort te Den Haag in uw aangenaam muzikaal huis te bezoeken.

Weest u ervan overtuigd dat ik u, als dit geluk mij te beurt valt, zal doen weten hoe dankbaar ik ben voor een goede dienst die men mij bewijst. U kunt veel bereiken zoals in het verleden is gebleken en een sprankje hoop voor ons bij uw advies zou mij zeer verheugen, vooral als het erop lijkt dat ik u binnenkort zal ontmoeten.

BEATRIX DE CUSANCE [BRUSSEL]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
8 FEBRUARI [1658]
5570A

Geschreven ter begeleiding van Béatrix' brief van 7 februari 1659 (5570).

Samenvatting: Béatrix meldt Huygens dat hij vertrouwelijke informatie niet moet schrijven, maar aan de bringer van het briefje moet meedelen.

Door een bekende van Béatrix naar Huygens gebracht, zeker met de brief van 7 februari 1658 (5570), en door Huygens ontvangen op 13 maart 1658. De brief werd ingehaald door Béatrix' brief van 28 februari (5574), die al op 5 maart aankwam.

Datering: Het jaartal blijkt uit Huygens' ontvangstnotitie.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 9, map Béatrix de Lorraine, nr. 15: brief (enkelvel, 15x20cm, a|b; autograaf).

Vroegere uitgaven: Huysman 2006, II, pp. 43-44: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 44, pp. 271-272: volledig (Nederlandse vertaling p. 146).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuiligoum,

à La Haye.

¹Ce 8 Fevuriel.

Ce pety billet n'est que pour vous dire que sy vous avié quelque chose à me faire sçavoir que vous ne voudrié pas fier au papier, vous le pourré dire à celluy qui vous randrat ce billet ay donner toutte crayance à qu'il vous dirat de la part de

Béatrix.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

te Den Haag.

8 februari [1658].

Dit briefje dient slechts om u te zeggen dat, als u mij iets mede te delen mocht hebben dat u niet aan het papier wilt toevertrouwen, u dat kunt zeggen aan de bringer van dit briefje en volledig kunt vertrouwen op hetgeen hij u zegt uit naam van

Béatrix.

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: 'R 13 Martii 1658'.

[BÉATRIX DE CUSANCE] (ANTWERPEN)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
28 FEBRUARI [1658]
5574

Vervolg op Béatrix' brieven van 7 februari (5570) en 8 februari 1658 (5570A).

Samenvatting: Béatrix geeft Huygens informatie over de prins van Hohenzollern, waarom hij haar blijkbaar heeft verzocht. Béatrix is naar een feest geweest bij Margaret Lucas Cavendish (gertogen in Newcastle) en kon niet naar muziek luisteren zonder aan Huygens te denken.

Door Huygens ontvangen op 5 maart 1658. In het postscriptum van zijn brief van 4 maart 1658 (5576), gedateerd 5 maart, bevestigt hij de ontvangst, maar gaat niet op de inhoud in. Op dat moment waren de brieven van Béatrix van 7 en 8 februari 1658 nog niet bij Huygens aangekomen.

Datering: Het jaartal blijkt uit Huygens' ontvangstnotitie en wordt bevestigd door zijn antwoordbrief van 4-5 maart 1658 (5576).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 9, dl. 1, map Béatrix de Lorraine, nr. 16: brief (dubbelvel, 15x20cm, abc|-; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5574, p. 302: samenvatting.

— Huysman 2006, II, p. 44: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 45, p. 272: volledig (Nederlandse vertaling p. 146-147).

Namen: Diego Duarte; Ferdinand III (keizer van Oostenrijk); Eitel Friedrich van Hohenzollern; Margaret Lucas Cavendish (hertogin van Newcastle).

Plaats: Brussel.

Glossarium: musique (muziek).

Transcriptie

¹Anvers, ce 28 de Février.

Il vaut mieux vous faire ce pety mot atandant une plus longhue lettre que de ne vous point dire que j'ay faict ce que j'ay peut pour aprandre ce que vous désirés de sçavoir du Prince de Solern ay tout ce que ge'an sçay ay que j'ay ouy dire qu'il a servy at l'empereur.

Pour les nouvelle de la feste d'ir soir, je laisse à Monsieur | b | Duarte à vous en fère le récit est je vous dire ceullemant que les pety ruban du sein de Madame de Nucastel n'on point parut, mais elle estèt parés en vray espouses. Pour la musique, l'on ne l'antant point sans vous y souayter mil fois.

Au reste je cray que j'auray quelque afaire à La Haye sy je ne vous y fest pour amy autant que je | c | suis de vos amie j'en ceroy au despoir. Je ne partiray d'isy que la semeinne qui vient, sy bien que je peut encort avoir de vos nouvelle advant mon départ pour Bruxelles.

Vertaling

Antwerpen, 28 februari [1658].

Het is beter u in afwachting van een langere brief een kort woordje te schrijven dan u in het geheel niet te zeggen dat ik gedaan heb wat ik kon, om te vernemen wat u wilt weten over de prins [Eitel Friedrich] van Hohenzollern. Alles wat ik van hem weet en heb horen vertellen is dat hij in dienst van de ²keizer was.

Betreffende het feest van gisteren laat ik het verhaal daarover maar aan de heer [Diego] Duarte over en vertel ik u alleen dat de lintjes voor de borst van ³mevrouw van Newcastle helemaal niet zijn getoond, maar

---

1. Ontvangstnotitie van Huygens: 'R 4 Martii 1658'.

2. Ferdinand III.

3. Margaret Lucas, hertogin van Newcastle.

dat zij als een echte bruid was verschenen. Wat de muziek betreft: wij horen die niet zonder duizendmaal te wensen dat u erbij was.

Overigens denk ik dat ik in Den Haag beslommeringen zal hebben; als ik u daar niet als vriend had, zoals ik uw vriendin ben, zou ik wanhopig zijn. Ik vertrek pas komende week hiervandaan, zodat ik nog iets van u zou kunnen horen vóór mijn vertrek naar Brussel.

CONSTANTIJN HUYGENS [DEN HAAG]
AAN BÉATRIX DE CUSANCE [BRUSSEL]
4-5 MAART 1658
5576

Het postscriptum bevestigt de ontvangst van Béatrix' brief van 28 februari 1658 (5574), maar gaat niet op de inhoud in. Béatrix' brieven van 7 en 8 februari 1658 (5570, 5570A) waren toen nog niet aangekomen..

Samenvatting: Huygens verzoekt Béatrix ten behoeve van Elisabeth van Bohemen aan de bisschop van Antwerpen te vragen een brief te schrijven aan haar of aan een katholiek edelman in Holland aangaande de zaak van Louise Hollandina van de Palts. Het postscriptum bevestigt de ontvangst van Béatrix' brief van 28 februari 1658.

Béatrix beantwoordde op 20 maart 1658 (5577) deze brief en een latere van Huygens, van medio maart (verloren?).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 783-784: afschrift (autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5576, pp. 303-304: volledig.

— Huysman 2006, II, pp. 44-46: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 46, pp. 272-274: volledig (Nederlandse vertaling pp. 147-149).

Namen: Maria Elisabeth van den Bergh (prinses van Hohenzollern Hechlingen); Marius Antonius Capello; Eduard van de Palts; Louise Hollandina van de Palts; Diederik van Schagen (heer van Goudriaan); Elisabeth Stuart (koningin van Bohemen); Jacob van Wassenauer Duivenvoorde (heer van Warmond).

Plaatsen: Frankrijk; Den Haag (Staten van Holland).

Transcriptie

| 784 |

Copie.

À la Duchesse de Lorraine.
4 Mars 1658.

Madame,

La Reine de Bohème vient de me tesmoigner la satisfaction qu'elle a eue de sçavoir que Monsieur le Révérendissime Evesque d'Anvers a pris la peine d'informer par lettre expresse Monsieur le Prince Eduard, son fils, qui est en France, comme Madame la Princesse Louise est chargée d'une calomnie manifeste par la personne que Vostre Altesse cognoit, osant dire et escrire, qu'elle se trouveroit enceinte d'environ 7 mois. Et comme il importe extrêmement à l'honneur de ladite Princesse, que le mauvais monde de pardeça soit pareillement désabusé d'une si fausse opinion, dont ladite personne l'a imbu, la bonne Reine souhaite avec passion que ledit Seigneur Evesque soit requis au nom de Sa Majesté de vouloir escrire semblable lettre vers icy, soit à la Reine mesme, ou à quelque autre personne de condition, y en ayant icy de Catholiques en assez grand nombre, comme pourroit estre Monsieur de Goudrian, Monsieur de Warmont, nobles de ceste province, ou à qui que ce puisse estre; et Sa Majesté a osé espérer que, si Vostre Altesse est encor à Anvers, elle ne voudra pas luy refuser l'office de son entremise en ce particulier.

C'est de quoy, Madame, Sa Majesté a voulu que je suppliasse Vostre Altesse de sa part, avec assurance de l'obligation qu'elle sçaura lui en reconnoistre. Il y a bien moyen d'avoir de France la lettre escrite au prince Eduard, mais comme cela ne se peut que dans l'espace, pour le moins, de deux sepmaines, et que les Estats de Hollande vont s'assembler en corps dans la présente sepmaine, Sa Majesté désire fort d'estre servie de ceste vérification, s'il est possible, par le premier ordinaire qui doibt se trouver icy Vendredi prochain.

Je supplie très-humblement Vostre Altesse de me pardonner une liberté dont je n'use qu'en vertu d'une prière qui me tient lieu de commandement absolu. Quand Vostre Altesse voudra m'honorer des siens, elle trouvera que je suis, autant et plus que j'en proteste, etc.

Verte. | 783 |

Postdatum du 5e.

Depuis ceste lettre escrite, je reçois la response qu'il a pleu à Votre Altesse me faire du 28e Febvrier, etc. Je la supplie de nouveau de vouloir prendre à cœur la requeste de nostre bonne Reine. En ce particulier il n'est pas question de matière de religion, mais de la satisfaction d'une mère affligée, en ce qui touche l'honneur de sa fille, qu'elle ne cesse d'affectionner, nonobstant le subject de déplaisir qu'elle luy a voulu donner, etc.

Vertaling

Aan de hertogin van Lotharingen.
4 maart 1658.

Mevrouw,

De ¹koningin van Bohemen heeft mij zojuist haar tevredenheid betuigd dat zij er kennis van heeft dat mijnheer de eerwaarde ²bisschop van Antwerpen de moeite heeft willen nemen per ³expresse mijnheer prins Eduard [van Bohemen], haar zoon, die in Frankrijk verblijft, ervan op de hoogte te stellen hoe mejuffrouw prinses Louise [Hollandina van de Palts] door een duidelijke laster geplaagd wordt, afkomstig van de ⁴dame, die u welbekend is, welke het waagt te zeggen en te schrijven dat ⁵zij zeven maanden zwanger zou zijn. En daarnaast van hoe groot belang het is voor de goede naam van voornoemde prinses, dat al het slechte volk daar de ogen opengaan inzake de onjuistheid van dat verhaal, waarmee genoemde dame haar heeft besmet. De goede koningin wenst hartstochtelijk dat de genoemde bisschop uit haar naam wordt verzocht een identieke brief te schrijven om hierheen te sturen, hetzij naar de koningin zelf, hetzij naar een ander persoon van aanzien, van wie er hier voldoende zijn van katholieke gezindte, zoals bijvoorbeeld de ⁶heer van Goudriaan, de ⁷heer van Warmond, edellieden uit deze provincie, of aan wie dan ook. Tevens heeft Hare Majesteit de hoop durven koesteren dat u, wanneer u nog in Antwerpen bent, haar uw bemiddeling in deze aangelegenheid niet zult willen onthouden.

Daarom, mevrouw, heeft Hare Majesteit gewild dat ik u namens haar dit verzoek zou doen, met de verzekering dat zij zich erkentelijk zal betonen in haar verplichtheid jegens u. Er zijn allerlei manieren om de aan prins Eduard geschreven brief uit Frankrijk te verkrijgen, maar aangezien men hiervoor met een tijdsspanne van tenminste twee weken moet rekenen, en aangezien de Staten van Holland deze week als geheel bijeen zullen komen, wenst Hare Majesteit met nadruk deze verificatie indien mogelijk met de eerste reguliere postzending, die hier aanstaande vrijdag kan zijn, te ontvangen.

Ik verzoek u nederig mij een vrijheid te vergeven, waarvan ik slechts gebruik maak op grond van een verzoek, dat mij als een onontkoombaar bevel geldt. Wanneer u mij met uw bevelen wilt vereren, zult u bemerken dat ik, net zo veel als en nog meer dan ik in die richting verklaar, ben, enz.

Postscriptum van 5 [maart 1658].

Nadat deze brief was geschreven, ontving ik uw ⁸antwoord van 28 februari [jongstleden], enz.

-
1. Elisabeth Stuart, koningin van Bohemen.
  2. Marius Antonius Capello.
  3. Capello aan Edward van de Palts, januari 1658 (verloren?).
  4. Maria Elisabeth van den Bergh, prinses van Hohenzollern Hechlingen.
  5. Prinses Louise.
  6. Diederik van Schagen, heer van Goudriaan.
  7. Jacob van Duivenvoorde, heer van Warmond.
  8. Béatrix de Cusance aan Huygens, 28 februari 1658 (5574).

Ik vraag u opnieuw het verzoek van onze goede koningin ter harte te willen nemen. In deze kwestie gaat het niet om de religie, maar om de genoegdoening voor een moeder, gekwetst inzake de goede naam van haar dochter, welke zij nog steeds zeer toegenegen is, ondanks het ongenoegen dat deze haar heeft bereid, enz.

BEATRIX DE CUSANCE (BRUSSEL)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
20 MAART [1658]
5577

Antwoord op Huygens' brieven van 4-5 maart 1658 (5576) en medio maart 1658 (verloren).

Samenvatting: Béatrix verontschuldigt zich tegenover Huygens dat zij niet aan het verzoek van Elisabeth van de Palts heeft voldaan; zij is namelijk ziek geweest. Zij heeft Louise van de Palts ontmoet en kan de geruchten dat zij zwanger zou zijn weerspreken. Zij dankt Huygens voor zijn redelijke oordeel over haar Haagse beslommeringen.

Door Huygens ontvangen op 22 maart 1658. Huygens antwoordde niet; Béatrix schreef opnieuw op 11 april 1658 (5579A).

Datering: Het jaartal blijkt uit Huygens' ontvangstnotitie.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 9, map Béatrix de Lorraine, nr. 17: brief (dubbelvel, 18x23cm, abc|d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5577, p. 304: onvolledig (<lors que je ... trop puisante>), rest samengevat. — Huysman 2006, II, p. 46: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 47, pp. 274-275: volledig (Nederlandse vertaling pp. 149-150).

Namen: Louise Hollandina van de Palts; Amalia van Solms; Elisabeth Stuart (koningin van Bohemen).

Transcriptie

¹À Monsieur

Monsieur des Zuligom,

à La Haye.

---

²Bruxelle, ce 20 Mars.

Depuis que celluy que j' avais envoyés à La Haye ay de retours ay qu' il m' a randu les vostre j' ay toujours estés malade. C' est ce qui m' at enpêchés de vous escrire plus tôt ay vous dire coume lorsque je vay veue Madame la Prinssese Louyse je n' ay veue aucune aparance qu' el soit en l' estat que les mesdisant ay mesdisante veulle faire craire, car elle estès plus tôt trop menue que trop puisante. C' est tout ce qui m' a sanblé ay que je vous puis dire.

Pour ce que vous me mandés de mon affaire de La Haye, vous | b | en parlés avec tant de justisse ay de raison ay sy obligeant que je vous en suis infiniment redevable ay vous asure que je prandrés bon conseil là-desus pour ne pas faire les chose que bien à propos. Mais vous sçaves que bon droy a bon besoing d' ayde. C' est pourcoy je vous demande la vostre autant que vous pourés, mais je ne songe pas que vous me mandés que vous avés dit tant de mal de moy à la Reine que je ne doit pas espérer que vous ayés quelque bontés pour moy. Il n' inporte; | c | je veut espérer mil amitié de vous ay mil bon offisse, surtout ceux de persuadés à la Reine que personne n' at plus de respect pour elle ny n' est plus sa très-humble servante que moy. Très-marye de n' avoir mieux réusy en ce qu' el at désirés de moy, je vous conjure encort de vouloir asurer Madame la Prinssese-Douayrière de mes très-humble service ay que j' ay toujours conservés le souvenir des bontés qu' el m' a tesmongnés avec désir de les pouvoir recongnettre coume je doit.

---

1. Adres apograaf. Huygens tekende aan: 'De Mad. de Lorraine.'

2. Ontvangstnotitie van Huygens: 'R 22 Mars 1658'.

Il me sanble que je vous donne assés de coumision pour crayre que je vous tien tout à faict persuadés que je suis à vous tout coume je suis obligés.

Béatrix.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

te Den Haag.

Brussel, 20 maart [1658].

Sedert hij die ik naar Den Haag had gezonden is teruggekeerd en mij uw ³brief heeft overhandigd, ben ik steeds ziek geweest. Dat heeft mij belet u eerder te schrijven en u *te vertellen dat ik, toen ik mevrouw de prinses Louise [Hollandina van de Palts] heb ontmoet, geen tekenen heb bespeurd dat zij in de toestand zou verkeren, die de lasteraars en kwaadspreeksters ons willen doen geloven, want zij was eerder te mager dan te dik. Dit is alles wat mij is gebleken en wat ik u kan meedelen.*

⁴Terzake van wat u mij meedeelt over mijn beslommering in Den Haag spreekt u daarover met zoveel rechtvaardigheid en verstand en zo welwillend dat ik u daarvoor oneindig verplicht ben en ik u verzeker dat ik daarover om raad zal vragen om geen verkeerde dingen te doen. Maar u weet dat goed recht ook hulp van node heeft. Daarom roep ik de uwe in zoveel als u kunt, maar ik denk niet dat u mij zult meedelen dat u zoveel slechts over mij hebt verteld aan de ⁵koningin van Bohemen dat ik niet mag hopen dat u enige goede nieuwtjes voor mij hebt. Hoe dan ook, ik hoop op duizend blijken van uw vriendschap en duizend goede diensten, vooral dat u de koningin ervan overtuigt dat niemand haar meer respecteert, noch een nederiger dienaressen is dan ik.

Ik betreurt ten zeerste niet beter te zijn geslaagd in wat zij van mij verlangde en verzoek u dringend nogmaals mevrouw de ⁶prinses-weduwe te willen verzekeren van mijn nederige dienstvaardigheid en van het feit dat ik steeds de herinnering heb bewaard aan de gunsten, die zij mij heeft bewezen, en wens deze te kunnen erkennen zoals ik verschuldigd ben.

Het lijkt mij dat ik u voldoende boodschappen heb opgegeven om te denken dat u volledig bent overtuigd dat ik geheel de uwe ben, zoals ik dat moet zijn.

Béatrix.

---

3. Huygens aan Béatrix de Cusance, 4 maart 1658 (5576).

4. Aangezien Huygens in zijn brief van 4 maart 1658 (5576) niet schrijft over Béatrix' Haagse beslommeringen, moet dit wel om de brief van medio maart gaan, als antwoord op Béatrix' brieven van 7 en 8 februari.

5. Elisabeth Stuart, koningin van Bohemen.

6. Amalia van Solms.

BÉATRIX DE CUSANCE (ANTWERPEN)
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
11 APRIL [1658]
5579A

Vervolg op Béatrix' brief van 20 maart 1658 (5577).

Samenvatting: Béatrix klaagt dat zij weinig van Huygens verneemt. Zij logeert bij de Duartes in Antwerpen en vraagt Huygens haar daar nog een briefje te sturen. Zij meldt dat zij geen nieuws van Louise van de Palts heeft.

Datering: De brief mist een jaartal, maar is al door Worp terecht gedateerd op 1658.

Een antwoord van Huygens is niet bekend. Huygens was van 13 tot 15 juli in Antwerpen en hij kan bij die gelegenheid Béatrix hebben gesproken.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 9, dl. 1, map Béatrix de Lorraine, nr. 28: brief (dubbelvel, 15x20,5cm, ab | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Huysman 2006, II, p. 47: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 48, p. 275: volledig (Nederlandse vertaling p. 150-151).

Namen: Diego Duarte; Louise Hollandina van de Palts; Amalia van Solms; Elisabeth Stuart (koningin van Bohemen).

Plaats: Den Haag.

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur de Zuligoum,

à La Haye.

Anvers, ce 11^m Avril.

Je ne sçay par quel malheurs je suis privés sy longtanps de vos lettre, mais je sçay bien que, me treuvant dans l'agréable maison de Monsieur Devarte, je ne puis y estre sans panser à vous, est mesme sans vous donnés des marque de mon souvenir est des asurance de la continuation de l'estime que j'ay pour vostre mérite.

Je ceray ysy encort quelque jours; sy j'y avais de vos nouvelle, ge'ans auray bien de la joye est sy j'avès lieux de vous aler voir ge'an auest une parfaicte.

J'atant ung honme que j'ay envoyés | b | à La Haye; je vous ay escry ay cray que vous aurés resus ma lettre cependant. Obligés-moy d'asurer la Reine de Bohème de mes très-humble respect. Je n'antant aucune nouvelle de Madame sa fille ny le lieux où elle aye. Aye ausy la bontés d'asurer à Madame la Prinsse-Doyarière de mes service très-humble ay soyés persuadés que personne ne vous estime ay chéry plus que

Béatrix.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

te Den Haag.

Antwerpen, 11 april [1658].

Ik weet niet door welk ongeluk ik zo lang van uw brieven verstoken blijf, maar ik weet wel dat ik, mij bevindende in de aangename woning van de heer [Diego] Duarte, daar niet kan zijn zonder aan u te denken, zelfs niet zonder u een blijk van mijn gedachtenis te geven en de verzekering van de voortdurende achting die ik heb voor uw verdienste.

Ik blijf hier nog enkele dagen; als ik nog iets van u hoor, zou mij dat zeer verheugen, en mocht er gelegenheid zijn u te bezoeken, zou mijn vreugde volmaakt zijn.

Ik verwacht een ¹man die ik naar Den Haag heb gestuurd; ik heb u ²geschreven en denk dat u intussen mijn brief zult hebben gelezen. Doe mij het genoegen de ³koningin van Bohemen te verzekeren van mijn nederige eerbied. Ik hoor geen enkel nieuws van mevrouw haar ⁴dochter, noch over waar zij zich bevindt. Wees zo goed ook mevrouw de ⁵prinses-weduwe van mijn nederige dienstvaardigheid te verzekeren, en weest u ervan overtuigd dat niemand u meer hoogacht en liefheeft dan,

Béatrix.

-
1. Vermoedelijk dezelfde die Béatrix op 8 februari 1658 met haar brief van 7 februari naar Huygens had gestuurd.
  2. Béatrix aan Huygens, 20 maart 1658 (5577).
  3. Elisabeth Stuart, koningin van Bohemen.
  4. Louise Hollandina van de Palts.
  5. Amalia van Solms.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN GIUSEPPE ZAMPONI (BRUSSEL)
20 APRIL 1658
5581

Antwoord op Zamponi's brief van 4 april 1658 (verloren).

Samenvatting: Huygens is verheugd weer iets van Zamponi te horen. Hij herinnert Zamponi aan Leopold Wilhelms toezegging muziek bij een madrigaaltekst van hem te laten maken. Huygens vraagt Zamponi om composities te sturen.

Over een antwoord van Zamponi is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLVIII, fol. 70rv: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5581, pp. 305-306: volledig.

— Rasch 2001b, Aanhangsel nr. 5, pp. 144-146: volledig, met Nederlandse vertaling.

— Rasch 2007, nr. 5581, pp. 1015-1016: volledig, met Nederlandse vertaling.

Naam: Leopold Wilhelm van Oostenrijk.

Plaats: Zuidelijke Nederlanden.

Titel: *Terremoto del core* (Leopold Wilhelm van Oostenrijk 1656; madrigaaltekst).

Glossarium: compositione (muziekstuk); fatica (muziekstuk); parole (tekst [van muziek]); parte (partij); soggetto (tekst [van muziek]); virtuoso (musicus).

Transcriptie

Al Signor Giuseppe Zamponi, Bruxelles.

Molto Illustre Signor mio Osservatissimo,

Ricevendo la Sua amorevolissima lettera delli 4 del corrente, hebbi la medesima consolatione che sentiamo nel ritrovar d'una gemma perduta, e veramente dopo quel nobile pegno della Sua benivolenza che mi lasciò Vostra Signoria nelle mani a l' hora della Sua partenza di Bruxelles, non poteva darmi testimonio più espresso, nè più da me gradito, del Suo costante affetto verso di me, ch' in ragguagliarmi con l' inaspettatissimo aviso del Suo felice ritorno in questi Paesi Bassi. S'assicuri Vostra Signoria che va impiegando il Suo tanto favore in un forestiero che non cessa di predicar fra virtuosi la gloria del Suo eccellentissimo merito, che per sempre Gli sarà nella perfettissima stima che deve.

Fra tanto haverei à caro di saper come si comporta Vostra Signoria col servizio del Serenissimo Signor Archiduca, il quale mi stupisco che possa restar con pazienza privo della persona di Vostra Signoria per quanto tempo ella pare n'haver la voglia, havendo pigliato casa così lontano dalla sua corte.

Sul partire di Sua Altezza Serenissima mi ricordo haverle rappresentato come un certo suo madrigale, che comincia:

Terremoto del core
Voi sete, ohime, ritenuti sospiri,

| 70v | era soggetto degno della nobilissima fatica di Vostra Signoria, e non m'astenni d'accennarle in che modo io credeva ch'havessero da introdursi le parti, per la viva espressione di così fatte parole. Fece mi Sua Altezza l'honore d'applaudere al mio concetto. Non so se forse v'havrà pensato da poi. Con Suo comodo mi farà gratia Vostra Signoria di dirmene quanto sa, et in ogni estremo m'obligherà, se si compiace à farmi talvolta partecipe di qualche Sua gentilissima compositione, ch' in ogni occasione di Suo servizio e del mio potere m'ingegnerò à riconoscerne l'obbligo con quel affetto ch'ha da aspettar d'un Suo amico e servitore affettionatissimo. Guardi et conservi Iddio la Sua degnissima persona con tutta la salute che Gl'auguro di tutto cuore. Haya, li 20 d'Aprile 1658.

Vertaling

Aan de heer Giuseppe Zamponi, te Brussel.

Edele heer,

Toen ik uw vriendelijke brief ontving van de 4de van deze maand, voelde ik dezelfde vertroosting die wij ervaren bij het terugvinden van een verloren edelsteen, en u heeft werkelijk, na het edele ¹pand van uw goedheid dat u in mijn handen achterliet toen u uit Brussel vertrok, mij geen duidelijker noch een meer door mij gewaardeerd bewijs kunnen geven van uw voortdurende vriendschap jegens mij dan door mij het onverwachte bericht te sturen over uw gelukkige terugkeer in deze Lage Landen. U kunt ervan verzekerd zijn dat uw gunst jegens een vreemdeling die niet ophoudt onder terzake kundigen steeds uw voortreffelijke verdienste hoog te houden tot gevolg heeft dat deze vreemdeling voor altijd de volmaakte verschuldigde hoogachting jegens u zal koesteren.

Ondertussen zou ik graag willen weten hoe het u vergaat met de dienst bij Zijne Hoogheid de ²aartshertog, van wie ik het verbazingwekkend vind dat hij zonder morren verstoken kan blijven van de aanwezigheid van uw persoon, voor zolang als u dat schijnt te willen, nu u domicilie hebt gekozen zo ver van zijn hof.

Ik ³herinner mij dat ik bij het vertrek van Zijne Hoogheid hem heb voorgehouden dat een zeker madrigaal van hem, beginnende:

*⁴Terremoto del core
Voi sete, ohime, ritenuti sospiri,*

[Een aardbeving van het hart
Zijt gij, wee mij, ingehouden zuchten.]

het waard was de tekst te zijn van een compositie van uw hand, en ik heb niet kunnen nalaten hem te vertellen op welke wijze naar mijn mening de verschillende stemmen zouden moeten inzetten, ten behoeve van de levendige uitdrukking van aldus gemaakte woorden. Zijne Hoogheid heeft mij de eer aangedaan mijn idee te prijzen. Ik weet niet of hij misschien naderhand eraan zal hebben gedacht. U zult mij misschien bij gelegenheid

---

1. Heeft Zamponi bij Huygens' vertrek in 1656 aan hem composities gegeven?

2. Leopold Wilhelm van Oostenrijk.

3. Huygens verwijst hier naar het laatste gesprek met de aartshertog tijdens zijn Brusselse reis van 1656, dat op 6 mei 1656 plaatsvond. In het journaal van de reis naar Brussel (Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 7/2) beschrijft hij het deel van het gesprek waar het om gaat als volgt: 'Op alles repliceerde ick naer mij docht het subject te vereischen, seggende onder anderen dat ick concepten in sijnen boeck gevonden hadde, die niet als uyt soo grooten Princes boesem en konden komen, als, bij exempel, een madrigal, dat begon *Terremoto del core voi sete, ohime, ritenuti sospiri* [Een aardbeving van het hart zijt gij, wee mij, ingehouden zuchten]. Datselve, seide ick, wel voegen soude in musique gestelt, soodat die deftighe voorste woorden ingebracht werden door syne schoone tenores ofte mans stem. 't Welck hij seer probeerde, seggende '*ch'era bellissimo pensiero*' [dat dat een zeer mooie gedachte was].'

4. Het zijn de eerste twee regels van een vijfregelig gedicht, onder de titel 'Sospir ritenuto' (Ingehouden zucht), te vinden in Leopold Wilhelms bundel *Diporti del Crescente* (Brussel 1656), p. 183:

*Terremoto del core
Voi sete hoime, ritenuti sospiri;
Perche celar volete i miei martiri?
Uscite à mille à tranquillar quest'alma,
Se bramate goder del cor la calma.*

Een aardbeving van het hart,
Zijt gij, wee mij, ingehouden zuchten.
Waarom wilt gij mijn lijden verbergen?
Toon het aan duizend om deze ziel tot rust te brengen,
Als gij wilt genieten van de kalmte van het hart.

het genoeg doen te zeggen wat u weet, en u zult mij in de hoogste mate verplichten als u mij eens deelgenoot wilt maken van enige van uw voortreffelijke composities, zodat ik mij bij elke gelegenheid voor een dienst aan u en voorzover dat in mijn vermogen ligt zal inspannen om de verplichting als gevolg daarvan te erkennen met de toewijding die u kunt verwachten van een vriend en dienaar van u waar en wanneer u maar wilt. Moge God u behoeden en behouden, met alle zegenwensen uit geheel mijn hart. Den Haag, 20 april 1658.

BÉATRIX DE CUSANCE [BRUSSEL]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
22 SEPTEMBER [1658]
5589A

Mogelijk op een verloren gegane brief van Huygens van september 1658, maar misschien eerder naar aanleiding van een mondeling gedaan verzoek, bijvoorbeeld toen Huygens van 13 tot 15 juli 1658 in Antwerpen was.

Samenvatting: Béatrix wacht met het sturen van haar brief aan de ‘admiraal,’ Jacob van Wassenaer Obdam, om een goed woordje te doen voor Huygens’ zoon Constantijn jr..

Huygens’ antwoord van oktober 1658 is verloren gegaan. Béatrix antwoordde daarop op 20 november 1658 (5593A).

Datering: Op de brief ontbreekt het jaartal. Worp plaatste de brief in 1652, maar dat is zeker onjuist. De brief sluit slecht aan bij voorgaande en volgende brieven. Wellicht dateert hij van 1658, want op 29 april 1659 (5609) stuurt Béatrix haar brief aan Obdam mee.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Huisarch., Inv. G1, nr. 9, map Béatrix de Lorraine, nr. 32: brief (dubbelvel, 17,5x23cm, a | d; autograaf).

Vroegere uitgaven: Worp 5, nr. 5245, p. 154: samenvatting.

— Huysman 2006, II, pp. 47-48: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 40, p. 276: volledig (Nederlandse vertaling pp. 151-152).

Namen: Constantijn Huygens jr.; Jacob van Wassenaer Obdam.

Transcriptie

Pour Monsieur de Zuligoum,

sur le Plain,
à La Haye.

Ce 22^m Septembre.

Vous m’avés bien demandés une lettre pour vostre admiral, mais j’ay diférés de vous l’envoyés, tant par les incomodités que j’ay eue du depuis que parce que j’ay crut qu’il ceray mieux apray sont retours à La Haye. Je vous prie de m’ant adverty[r], est encore de ce que vous jugés le plus à propos que je luy escrivè pour vostre fiss. Je voudray que tout despande de moy. Vous cerié bientôt tout satisfait, car l’on ne peut avoir plus d’estime pour vous que ge’an ¹ay aurés toutte ma vie.

Béatrix.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

aan het Plein,
te Den Haag.

---

22 september [1658].

---

1. <ay ay>.

U hebt mij zeker ²gevraagd om een brief voor uw ³admiraal, maar ik heb de toezending daarvan uitgesteld, zowel vanwege de ongemakken die ik sedertdien heb gehad, als omdat ik geloof dat het beter is te wachten tot ná zijn terugkeer in Den Haag. Ik verzoek u mij daarvan te verwittigen en mij ook mee te delen wat ik hem naar uw mening het beste kan schrijven voor uw ⁴zoon. Ik zou willen dat alles van mij afhing. U zou spoedig geheel tevreden zijn, want men kan niet meer achting voor u hebben dan ik nu heb en gedurende mijn hele leven zal hebben.

Béatrix.

---

². Wellicht gaat het om een mondeling verzoek. De brieftekst verwijst niet speciaal naar een brief, en Béatrix en Huygens kunnen elkaar in de periode 13-15 juli 1658 in Antwerpen hebben ontmoet.

³. Jacob van Wassenaer Obdam.

⁴. Constantijn Huygens jr.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN HENRI DUMONT [PARIJS]
10 OKTOBER 1658
5591

Antwoord op een verloren gegane brief van Dumont van september? 1658.

Samenvatting: Huygens stuurt Dumont composities ter beoordeling en correctie. Hij wil niet dat die beoordeling volgens al te strikte regels plaatsvindt, maar erkent dat er basisregels zijn waaraan elke componist moet voldoen.

Bijlage: composities (Huygens).

Huygens schreef opnieuw op 22 oktober 1658 (5592A).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, p. 771: onvolledig afschrift (autograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 37, p. 32-33: volledig.

— Worp 5, nr. 5591, p. 311: onvolledig (<Je vous renvoye ... celuy des langues.>; <Mais je resiste ... sous les reserves que dessus.>), rest samengevat.

— Rasch 2007, nr. 5591, pp. 1018-1021.

Namen: Carlo Gesualdo (prins van Venosa); Antoine Parran.

Titel: *Traité de la musique* (Parran 1639).

Glossarium: basse (baspartij); madrigale (madrigaal); musique (muziek); note (noot); octave (octaaf); partie (partij); quart (kwart); quint (kwint); suite de quartes (parallele kwarten); suite de quintes (parallele kwinten); suite d'octaves (parallele oktaven).

Transcriptie

À Sieur H. du Mont.

Extrait du 10e Octobre 1658.

Je vous renvoye mes petits papiers avec les vostres, où j'ay marqué ce que j'estime digne de correction ou non. Vous avez bien ouy nommer le Prince de Venosa, qui a mis en lumière une si grande quantité de livres de madrigales Italiennes. Il y en a de très-excellentes et qui marquent son grand sçavoir, d'autres, et pour la plus part, sont bizarres audelà de toute règle et coutume. Représentez-vous, que vous avez à faire à un homme dont l'humeur est un peu semblable à celle de ce prince: et souffrez là-dessus mes extravagances, mais non pourtant mes fautes. Que si d'avanture vous rencontrez quelque suite de quintes, quartes, ou octaves, qui pourroient m'estre échappées à la haste, et en songeant ailleurs (comme ce mestier est fort loin de ma vocation et condition), vous m'obligerez d'y passer la plume sans hésiter. Comme mesmes, si par la transposition de quelque note vous voyez du jour à pouvoir radoucir quelque chose qui pourroit choquer les plus délicats, je suis bien content que cela se fasse: mais je suis un peu jaloux de la suite de mes modulations, et désire bien qu'on les conserve autant qu'il est aucunement possible. Les règles ne me sont pas inconnues, mais j'y trouve si peu de constance et tant de contradiction parmi les auteurs, que je pense tous avoir en François, Italien et autres langues, que ça et là je me joins à ceux qui sont de mon opinion; laquelle, à la reserve de ces grosses incongruïtez reconnues par tout le monde, je tiens aussi valable que ¹chascun la siene. Et en effect, je me souviens tousjours de ce que dit vostre Jésuite Parran, ²qu'on évite toute sorte de fausses relations contre la basse, et non contre les autres parties, pour ce que seroit un trop grand travail. Et ailleurs: ³que pour trop observer on oste une bonne partie de la grace à la musique. qui véritablement est une insigne folie, en matière dont la demonstration principale depend du goust des oreilles, qui est aussi divers que celuy des langues. Ainsi c'est une belle règle de dire qu'il ne seroit pas licite

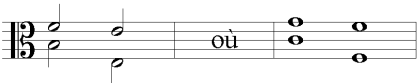
---

1. <chascune>.

2. Antoine Parran, *Traité de la musique* (Parijs 1639), p. 86.

3. Parran 1639, p. 88.

de mettre à deux voix: , qui vault la mesme chose, ⁴et est la plus naturelle

de toutes les cadences. Je ne sçay dans quels pièges à la fin on nous engagera. Par icy je ne condanne aucunement plusieurs bonnes observations que j'avoue qu'il faut respecter: mais je resiste à la superstition et non au culte religieux. En somme, Monsieur, je vous supplie de vouloir user de ce tempérament en la reveue de mes oeuvres; sans vous donner la peine de m'adviser à tout bout de champs de ce que vous y rencontrez. Je me mets en bonne main, quand vous entreprenez ma censure, et je suis fort content d'y acquiescer sous les reserves que dessus. Avec peu de chose l'on redresse souvent un inconvenient: et de cela je m'en rapporte à vostre grand sçavoir et discrétion, demeurant etc.

Vertaling

Aan de heer Henri Dumont.

Uittreksel uit een brief van 10 oktober 1658.

Ik zend u mijn velletjes terug met de uwe, waarop ik heb aangegeven welke voor verbetering in aanmerking komen en welke niet. U hebt natuurlijk wel eens gehoord van de ⁵prins van Venosa, die een zo grote hoeveelheid boeken met Italiaanse madrigalen het licht heeft doen zien. Er bevinden zich zeer goede onder, die zijn grote kunde weerspiegelen; andere, de meeste, zijn bizar en buiten elke regel en gewoonte. Houdt u voor dat u te maken hebt met iemand wiens instelling een beetje lijkt op die van deze prins en gun mij daarboven nog mijn onzinnigheden, maar zeker niet mijn fouten. Als u toevallig enkele parallelle kwinten, kwarten of octaven tegenkomt, die mij in de haast ontvallen zouden kunnen zijn, terwijl ik aan iets anders dacht (want dit vak is ver verwijderd van mijn roeping en mijn positie), dan zou u mij verplichten daar zonder aarzeling met de pen overheen te gaan. Als u door het veranderen van een of andere noot mogelijkheden ziet om iets te verzachten wat anders de meer gevoelige oren zou schokken, zou ik ook willen dat u dat deed. *Maar ik ben wel een beetje gehecht aan het verloop van mijn composities en wens dat men die behoudt als het maar enigszins mogelijk is.* De regels zijn mij niet onbekend, maar ik vind er zo weinig consistentie in en ik vind zoveel tegenspraak tussen schrijvers die ik meen volledig te kennen in het Frans, Italiaans en andere talen, dat ik mij hier en daar bij hen voeg die mijn mening delen, welke mening ik, uitgezonderd de grove ongerijmdheden die door iedereen worden onderkend, voor evenveel waard houd als ieder de zijne. Inderdaad, vaak komt mij in gedachten wat uw landgenoot de jezuiet [Antoine] Parran heeft gezegd, namelijk ⁶*dat men alle verkeerde stemvoering met de bas vermijde, maar niet met de andere stemmen, want dat zou te veel werk zijn.* En elders: ⁷*door te veel op de regels te letten ontnemt men de muziek een groot deel van zijn aantrekkingskracht*, wat werkelijk slechts een notoire dwaasheid is op een gebied waar het voornaamste bewijs door de smaak van de oren wordt geleverd, die even uiteenlopend is als die van de tong. Zo is het een mooie regel om te zeggen dat het niet zou zijn toegestaan om in een tweestemmige

zetting het volgende te doen: , wat op hetzelfde neerkomt, de natuurlijkste

is van alle cadenzen. Ik weet niet in welke valkuilen men ons uiteindelijk zal lokken. Hierbij veroordeel ik geenszins enkele goede regels waaraan men zich mijns inziens moet houden, maar ik verzet mij tegen het bijgeloof, niet tegen de godsdienst. Kortom, mijnheer, ik vraag u deze instelling te willen aannemen wanneer u mijn werken doorneemt, zonder dat u zich de moeite geeft mij tot in elk detail op de hoogte te stellen van wat u tegenkomt. Ik geef mij over aan een goede hand als u de beoordeling van mijn werk op zich neemt, en schik mij daar graag in, onder het genoemde voorbehoud. Een onhandigheid wordt dikwijls door een kleine ingreep rechtgezet, en in dat opzicht doe ik een beroep op uw grote kennis en zorgvuldigheid, blijvende, enzovoorts.

---

4. <et> is in de strekking onlogisch en vermoedelijk per vergissing neergeschreven.

5. Carlo Gesualdo.

6. Parran 1639, p. 86.

7. Parran 1639, p. 88.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN HENRI DUMONT [PARIJS]
22 OKTOBER 1658
5592A

Vervolg van Huygens' brief van 10 oktober 1658 (5591).

Samenvatting: Huygens legt Dumont de verschillende vormen van stemvoering voor (van [on]volkomen naar [on]volkomen consonanten door middel van gelijke, tegengestelde en zijdelingse beweging) en vraagt Dumonts commentaar op wat wel en niet is geoorloofd.

Over een antwoord van Dumont is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 2, pp. 773-774: ontwerp (autograaf).

Vroegere uitgave: Jonckbloet 1882, nr. 38, pp. 33-34: volledig.

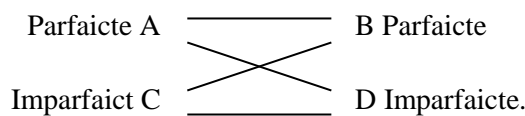
— Rasch 2007, nr. 5592Z, pp. 1021-1025: volledig, met Nederlandse vertaling.

Glossarium: mouvement contraire (tegenbeweging); mouvement droict (gelijke beweging); mouvement oblique (zijdelingse beweging); musique (muziek); passage.

Transcriptie

Au Sieur du Mont.

22 Octobre 1658.

Selon ceste figure il y a quatre passages en musique:

1. d'A à B qui est d'une parfaicte à l'autre.
2. d'A à D qui est d'une parfaicte à une imparfaicte.
3. de C à B qui est d'une imparfaicte à une parfaicte.
4. de C à D qui est d'une imparfaicte à l'autre.

Il y en a qui soustient, que d'A à D et de C à D il est permis de passer sans aucun respect, mais je sçay que vous n'estes non plus de cest advis que moy.

Je demande donc, que suivant ceste méthode, qui contient tout ce qu'il y a de passages, vous veuillez prendre la peine de me marquer tout ce que vous tenez licite et non licite en chascun d'iceux, et ce dans les trois mouvemens divers qu'on appelle: mouvement ¹droict, mouvement contraire, et mouvement oblique. ²Je demande de plus, qu'à chasque passage illicite à vostre advis l'on me marque pour quelle raison il est déclaré tel, la seule raison de la coustume ne me pouvant satisfaire.

Lesdits quatre passages seront donc disposez comme s'ensuit par exemple à ce premier:

---

1. Jonckbloet: <direct> in plaats van <droict>.

2. In het ontwerp van de brief staat hier een drietal muziekvoorbeelden, die zijn doorgehaald: <Par exemple:

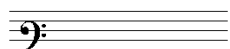
contraire

droict

oblique

>

d'A à B³

	Mouvement droict Illicite parce que etc.
	Mouvement contraire Illicite parce que etc.
	Mouvement oblique

d'A à D

mouvement droict
 mouvement contraire
 mouvement oblique.

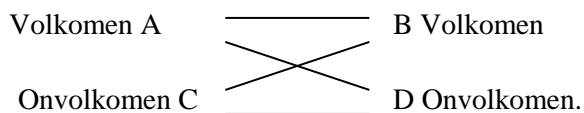
Et ainsi des deux autres passages.

Selon cest ordre il me semble que toutes les choses se pourront exposer méthodiquement et clairement à peu de façon et en peu d'espace. Que si toutefois vous avez quelque voye que vous estimiez plus propre à dire beaucoup en peu de façon, je l'accepteray volontiers.

Vertaling

Aan de heer Dumont.

22 oktober 1658.

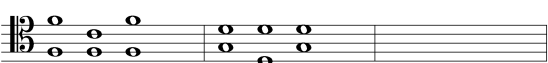
Volgens deze figuur zijn er vier stemvoeringen in de muziek:

1. Van A naar B, van de ene volkomen [consonant] naar de andere.
2. Van A naar D, van een volkomen naar een onvolkomen [consonant].
3. Van C naar B, van een onvolkomen naar een volkomen [consonant].
4. Van C naar D, van de ene onvolkomen [consonant] naar de andere.

Er zijn er die volhouden dat men zonder probleem van A naar D en van C naar D mag gaan, maar ik weet dat u evenmin als ik die mening bent toegedaan.

Ik vraag u daarom of u volgens deze methode die alle stemvoeringen omvat, de moeite wilt nemen aan te geven welke u geoorloofd en welke u ongeoorloofd acht, en wel in de drie bewegingen die men noemt: gelijke

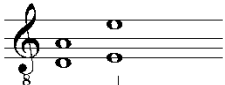

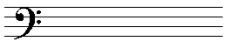
3. In het ontwerp van de brief staat hier een drietal muziekvoorbeelden, die zijn doorgehaald: <Par exemple:

mouvement contraire		illicite, parce que etc.
mouvement droict		etc. parce que
mouvement oblique		

.>

beweging, tegenbeweging en zijdelingse beweging.⁴ Ik vraag u bovendien of u bij elke stemvoering die u ongeoorloofd acht, wilt aangeven om welke reden dat zo is, aangezien de loutere reden van de gewoonte mij niet bevredigt.

De genoemde vier stemvoeringen kunnen dus als volgt worden weergegeven, bij voorbeeld bij de eerste, van A naar B.⁵

	Gelijke beweging Niet toegestaan vanwege enz.
	Tegenbeweging Niet toegestaan vanwege enz.
	Zijdelingse beweging

Van A naar D.

Gelijke beweging.

Tegenbeweging.

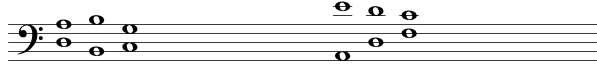
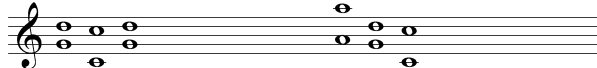

Zijdelingse beweging.

En zo ook bij de andere twee stemvoeringen.

Volgens deze opzet kan mijns inziens alles methodisch en duidelijk worden uiteengezet, zonder veel omhaal en in weinig ruimte. Maar als u toevallig nog een andere manier kent die u geschikter zou achten om met weinig woorden veel te zeggen, zal ik die graag overnemen.

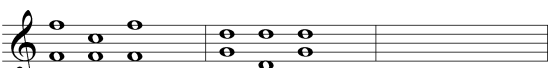
---

4. In het ontwerp staat hier een drietal muziekvoorbeelden, die zijn doorgehaald: <Bij voorbeeld:

tegenbeweging	
gelijke beweging	
zijdelingse beweging	

>

5. In het ontwerp staat hier een drietal muziekvoorbeelden, die zijn doorgehaald: <Bij voorbeeld:

tegenbeweging		niet toegestaan vanwege enz..
gelijke beweging		enz. vanwege enz.
zijdelingse beweging		

>

[BÉATRIX DE CUSANCE (BRUSSEL)]
AAN CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)
20 NOVEMBER [1658]
5593A

Antwoord op een brief van Huygens van oktober 1658 (verloren?).

Samenvatting: Béatrix heeft vanwege ziekte de brief voor ‘de admiraal,’ Jacob van Wassenaer Obdam, nog niet verzonden, evenmin als de stukken die haar dochter op het klavecimbel speelt. De dames Duarte klagen steen en been. Uit Spanje heeft Béatrix goed nieuws van Karel IV van Lotharingen, maar er is nog niets beslist.

Wanneer Huygens heeft geantwoord en óf hij heeft geantwoord, is niet duidelijk. Béatrix’ brief van 20 april 1659 (5607) lijkt het antwoord op een vrij recente brief van Huygens.

Datering: Worp plaatst deze brief in 1652, maar dat is zeker niet goed. De inhoud maakt 1658 aannemelijk.

Primaire bron: Londen, Brit. Libr., Ms. Add. 21511, fols. 19-20: brief (dubbelvel, 17,5x23cm, abcd; autograaf).

Vroegere uitgaven: Gauthier 1898, nr. XIV, p. 294: geheel, met datum 28 november 1657.

— Worp 5, nr. 5256, pp. 157-158: samenvatting.

— Huysman 2006, II, pp. 48-49: volledig.

— Huysman & Rasch 2009, nr. 50, p. 276-277: volledig (Nederlandse vertaling pp. 153-154).

Namen: Adam; dames Duarte; Francisca Duarte; Leonora Duarte; Eva; Susanna Huygens; Jeremias; Anna van Lotharingen; Karel IV van Lotharingen; Jacob van Wassenaer Obdam.

Plaatsen: Plein (Den Haag); Spanje.

Glossarium: clavecing (klavecimbel); piësse (compositie); sinfhonie (symfonie).

Transcriptie

¹Pour Monsieur de Zulicom,

sur le Plein,
à La Haye.

Ce 20me Novembre.

J’ay bien resus toute les vostre, mais une maladie de troye semeine m’at enpêchés d’y répondre ausitôt, est, coume je suis encort assés foible, ce cerat pour le preumier que je vous envoyerés la lestre pour l’admiral coume vous la désires. Je souaytte qu’el produysse l’esfect que vous en désires, car sy le bonheur est l’advansemant de toute vostre maison despanday de moy, tout ceray dans les dernière satisfaction. | 19v |
Vous aurié déjat les piësse que ma fille a misse sur le clavesing, sy celluy qui les escry n’at estay malade; ce cerat au preumier. Les Madamoiselle Deuartes sont assureé en tranquilités dant leur belle ville d’Anvers, mais je cray que la langue tranble encort an une est la main à l’autre, c’est à dire, à l’aymable Francisque, nous n’an n’avont eue ysy aucune sinfhonie que celle des alarme est des plainte, pire que celle de Géréme, mais tout ay calmes est l’on vat rebrandre ses preumière joye. Pour moy, | 20r | je ne rebrandray la miene que lors que tout cerat conclut est achevés. Pour cella l’on me donne forte belle asurance au sorty d’Espagne, Dieu le veuille, mais toujours *nolites confideres*. C’est assés.

Tout beaux, à bon entendeur salut. Enfin, c’est toujours moy est par consequan la cousine en Adam est en Eve. | 19r |

Plus à Dieu que j’ay eue vostre congesanse il y at 12 ant. Vous n’an n’aurié nulle desavantage ny moy ausy, qui ceray toujours à vous coy qui arrive est at la chère fille.

---

1. Adres apograaf.

Vertaling

Aan de heer van Zuilichem,

aan het Plein,
te Den Haag.

---

20 november [1658].

Ik heb uw brief in goede orde ontvangen, maar een ziekte van drie weken heeft mij verhinderd meteen te antwoorden en aangezien ik nog zeer zwak ben, zend ik u pas bij de eerstvolgende gelegenheid de brief voor de ²admiraal, zoals u die wenste. Ik hoop dat deze het effect zal hebben dat u ervan verwacht, want als het geluk en de voorspoed van uw huis van mij zouden afhangen, zou alles volkomen bevredigend verlopen.

U zou de stukjes die mijn ³dochter op het klavecimbel heeft gespeeld inmiddels in uw bezit hebben, als degene die ze moet opschrijven niet ziek was geworden; u zult ze bij de eerste gelegenheid ontvangen. De dames Duarte zitten hoog en droog in hun mooie Antwerpen, maar ik vrees dat bij de ⁴ene de tong nog trilt en bij de andere de hand, dat wil zeggen de beminnelijke Francisca. We hebben hier geen andere muziek gehoord dan die van de opschudding en de klaagzang, erger nog dan die van Jeremias, maar in alle rust keert de vroegere vreugde terug. Ik zal de mijne eerst terugvinden als alles beslist en achter de rug is. Daartoe zendt men mij heel sterke verzekering uit Spanje, moge God het willen, maar steeds ⁵*Nolite confidere* (^LWilt uw vertrouwen niet stellen ^J). Genoeg daarover.

Alles goed en wel, een groet aan de goede verstaander. Tenslotte ben ik nog steeds die ik ben en dientengevolge uw nicht via Adam en Eva.

Nog meer dank aan God dat ik u reeds ⁶12 jaar ken. U zult daarvan geen nadeel hebben gehad en ik evenmin, die u altijd toegedaan ben, wat er ook gebeurt, en ook aan uw lieve ⁷dochter.

---

2. Jacob van Wassenaer Obdam.

3. Anne van Lotharingen.

4. Leonora Duarte?

5. Naar het psalmvers 146:3 *Nolite confidere in principibus*: Wilt uw vertrouwen niet op vorsten stellen. In latere brieven doorgaans een verwijzing naar het gedrag of zelfs de persoon van Karel IV van Lotharingen.

⁶. Vermoedelijk een verwijzing naar de paspoortaanvraag die Karel IV van Lotharingen ten behoeve van Béatrix op 14 oktober 1645 aan Huygens had gericht (Worp 4, nr. 4154, p. 229).

7. Susanna Huygens.
